

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

РЕГІОНАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2025**

УДК 327:[351.86+351.746.1](072.034)

P32

Укладачі: М. П. Требін

О. М. Кузь

О. І. Романюк

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин і політичної філософії.

Протокол № 1 від 02.09.2024 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Регіональна та національна безпека [Електронний ресурс] :
P32 методичні рекомендації до виконання практичних завдань для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» першого (бакалаврського) рівня / уклад. М. П. Требін, О. М. Кузь, О. І. Романюк. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2025. – 71 с.

Подано практичні завдання та плани семінарських занять, призначені для поглиблення, конкретизації та закріплення знань, здобутих у процесі вивчення теоретичної частини навчальної дисципліни. Уміщено теми для написання реферату, глосарій основних понять, наведено список рекомендованої літератури.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» першого (бакалаврського) рівня.

УДК 327:[351.86+351.746.1](072.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2025

Вступ

Активізація викликів та загроз сучасному світу посилює необхідність поглибленого та комплексного вивчення проблем національної та регіональної безпеки. На сьогодні перед людством постали питання, що потребують термінового вирішення. Найбільш гострими проблемами сьогодення глобального світу є: політична нестабільність міжнародних відносин, військові конфлікти, незаконні анексії територій, гібридні війни, ядерне стримування, демографічний вибух, людство на межі екологічної катастрофи тощо. Усе це зумовлює необхідність глибокого розуміння безпекових питань, їхнього моніторингу та систематизації, а також знаходження шляхів вирішення.

Вивчення навчальної дисципліни дає можливість здобувачеві вищої освіти набути досвіду проведення оцінювання та аналізу питань забезпечення глобальної, міжнародної, колективної, регіональної та національної безпеки. Дасть змогу зрозуміти місце України в сучасному геополітичному просторі та її можливості захисту своїх національних інтересів.

Метою навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» є формування у здобувачів вищої освіти комплексного уявлення про основні цілі, завдання та ключові напрями забезпечення безпеки держави з урахуванням міжнародної ситуації та її регіональних особливостей.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» є: сформулювати уявлення про поняття «безпека», «національна безпека», «регіональна безпека» і їхня роль у сучасних міжнародних відносинах, забезпечити здобувачів вищої освіти знаннями про принципи формування національної і регіональної безпеки, усвідомлення взаємозв'язків між національною, регіональною та глобальною безпекою; створення теоретико-методологічного підґрунтя для оволодіння вміннями та навичками аналізу особливостей процесу забезпечення національної та регіональної безпеки в умовах глобалізації; дослідження процесу розвитку системи національної і регіональної безпеки та виявлення основних передумов ефективної взаємодії країн щодо мирного врегулювання спірних питань і розбіжностей у міжнародних відносинах; розуміння природи загроз національній, регіональній безпеці та набуття вмінь та навичок щодо формування стратегій

мінімізації їхнього впливу на розвиток міжнародних відносин; дослідження нормативно-правових засад міжнародної безпеки в контексті їхнього співвідношення із чинним законодавством України; розуміння інституційних засад забезпечення національної, регіональної безпеки, функцій основних інститутів у цій сфері; формування навичок аналізу процесів, пов'язаних із забезпеченням міжнародної безпеки, оцінювання їхніх наслідків для окремих країн, регіональних об'єднань та світу. Крім того, навчальна дисципліна спрямована на отримання здобувачами вищої освіти теоретичних знань та практичних умінь, які дадуть змогу адекватно та ефективно використовувати одержані навички у майбутній професійній діяльності.

Компетентності, якими мають оволодіти здобувачі вищої освіти за результатами вивчення навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека», наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Компетентності та результати навчання
за навчальною дисципліною**

Компетентності	Результати навчання
1	2
ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України	РН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності
ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівнях, знати природу і підходи до вирішення міжнародних й інтернаціоналізованих конфліктів
ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності	РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному і національному рівнях, знати природу та підходи до вирішення міжнародних й інтернаціоналізованих конфліктів

1	2
ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті	РН04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення і реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень. РН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи й угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо
ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн і регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях. РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів і міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні й аналітичні матеріали
ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн і регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях. РН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи й угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо
ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів і міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні й аналітичні матеріали
ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел	РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин

1	2
СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій	РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин. РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн і регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях
СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному	РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин. РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівнях, знати природу і підходи до вирішення міжнародних й інтернаціоналізованих конфліктів. РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн і регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях. РН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи й угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо
СК4. Здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень	РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин

1	2
	РН04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення і реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень
СК5. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав	РН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи й угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо
СК7. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України	РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин. РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн і регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях. РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів і міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні й аналітичні матеріали. РН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності
СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені	РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів і міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні й аналітичні матеріали. РН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності

1	2
СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн і регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів і місця у них окремих держав для вирішення складних спеціалізованих завдань і проблем	РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівнях, знати природу і підходи до вирішення міжнародних й інтернаціоналізованих конфліктів. РН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності

У межах навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» із метою опанування здобувачами вищої освіти навчальних завдань семінарські заняття проводять за окремо взятими темами, а самостійна робота має наскрізний характер.

Семінарське заняття – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає в самостійному вивченні здобувачами вищої освіти окремих питань і тем лекційного курсу. Під час семінарського заняття викладач організовує дискусію з визначених тем, до яких здобувачі вищої освіти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені здобувачами вищої освіти доповіді та презентації, активність у дискусії, уміння формулювати свою позицію тощо. Набрані бали враховують у процесі накопичення підсумкових балів.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти (СР) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання здобувачі вищої освіти виконують самостійно під методичним керівництвом викладача. Самостійна робота є основним засобом засвоєння навчального матеріалу під час позааудиторної навчальної роботи. Мета СР – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у здобувачів вищої освіти загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Структурно програма навчальної дисципліни складається з двох модулів та 9 тем.

1. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійних робіт

Змістовий модуль 1

Проблеми безпеки в сучасних міжнародних відносинах

Тема 1. Теоретико-методологічні засади дослідження феномена безпеки

Практичні завдання за темою 1

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах.

Хід роботи

1. Визначте предмет навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» та методологічну основу її вивчення.
2. Проаналізуйте феномен «небезпека» в суспільстві.
3. Безпека як базова цінність існування людства.
4. Сутність, закономірності та принципи безпеки.
5. Дайте визначення понять «національна безпека», «регіональна безпека», «міжнародна безпека» та «глобальна безпека».

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 1.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Загальнонаукові та конкретно-наукові методологічні принципи дослідження проблем регіональної і національної безпеки.
2. Національна та регіональна безпека як об'єкт безпекових досліджень.
3. Об'єктивно-суб'єктивна сутність понять «небезпека» та «безпека».
4. Класифікація небезпек національним інтересам.
5. Уявлення про безпеку людини в класичній філософії та філософії постмодерну.

6. Уявлення про безпеку держави в добу Просвітництва (Т. Гоббс, Д. Локк).

7. Принципи отримання наукових знань про «безпеку» соціальних систем.

8. Рівні порядку (організації) соціальної системи, які визначають її стабільність.

9. Роль національних цінностей у забезпеченні безпеки соціальної системи.

10. Завдання, структура та взаємодія соціальних механізмів під час забезпечення безпеки суспільства.

Для доповіді регламент – до 10 хвилин. Доповідь має бути науково-обґрунтованою, з висновками. У доповіді необхідно виокремити основні чинники, які впливають на проблемні питання. Доповідь супроводжують презентацією 8 – 10 слайдів. Презентацію виконують у програмі Power Point.

Створення нової презентації PowerPoint:

1. Відкрийте програму PowerPoint.
2. Виберіть дію.
3. Виберіть елемент «Нова презентація», щоб створити презентацію з самого початку.
4. Виберіть один із шаблонів.
5. Виберіть елемент «Огляньте разом», а потім натисніть кнопку «Створити», щоб переглянути поради з роботи в програмі PowerPoint.
6. Виберіть слайд, за яким потрібно вставити новий.
7. Виберіть «Основне» > «Створити слайд».
8. Виберіть макет і введіть потрібний тип у списку, який розкривається. Інформація подана на слайдах має бути подана в діловому стилі.

Практичне завдання 1.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, структури та функцій національної та регіональної безпеки тощо. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін. Так само для інших самостійних завдань.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Передумови формування інституційно-цивілізаційного підходу щодо забезпечення національної безпеки.
2. Існуючі підходи щодо визначення поняття «національні інтереси».
3. Теорія національних інтересів Г. Моргентау.
4. Націоналізм як суспільно-політичне явище в процесі забезпечення національної безпеки.
5. Геополітичні погляди Х. Маккіндера, Н. Спідмена, З. Бжезинського, К. Хаусхофера щодо проблем безпеки.
6. Концепція політичного реалізму щодо забезпечення національної безпеки.
7. Вплив глобалізації на проблему безпеки.
8. «Дилема безпеки» та гонка озброєнь.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття безпеки та небезпеки.
2. Національна безпека та регіональна безпека: співвідношення понять.
3. Поняття «загроза», «ризик», «виклик».
4. Класифікація загроз національної безпеки.
5. Суб'єкти та об'єкти міжнародної безпеки.

Тема 2. Регіональна безпека

Практичні завдання за темою 2

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму регіональної безпеки.

Хід роботи

1. Міжнародна безпека як об'єкт безпекових досліджень.
2. Визначте основні складові системи міжнародної безпеки.

3. Регіональна безпека в системі міжнародної безпеки: поняття, загальна характеристика.

4. Проаналізуйте особливості створення системи регіональної безпеки в регіонах світу.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 2.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Регіони та регіональні підсистеми, критерії їхнього виокремлення.

2. Міжнародно-політичний регіон: поняття, сутність, характеристика.

3. Утворення регіону за М. Кітінгом, Б. Хеттне і Ф. Содербаумом.

4. Регіональна ідентифікація як чинник формування системи колективної безпеки.

5. Поняття регіональної безпеки.

6. Елементи регіональної безпеки.

7. Поняття системи регіональної безпеки, загальна характеристика.

8. Регіональна безпека як складник потенціалу іміджу території.

9. Основні принципи формування систем регіональної безпеки.

10. Політичні та правові засоби забезпечення регіональної безпеки.

Практичне завдання 2.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, структури та функціям регіональної безпеки тощо. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Практичне завдання 2.3. Дати визначення таким моделям міжнародної безпеки:

однополярна система безпеки;

«концерт держав»;

багатополярна модель;

глобальна (універсальна) модель.

Практичне завдання 2.4. Заповнити таку таблицю:

Назва концепції	Основоположник концепції	Сутність концепції	Недоліки концепції
Концепція балансу сил			
Концепція гегемонічної стабільності			
Концепція балансу загроз			
Концепція колективної та кооперативної безпеки			
Концепція мирного співіснування			

Практичне завдання 2.5. Здобувачі вищої освіти працюють у малих групах по 3 – 4 особи. Кожна підгрупа вибирає країну, яка розташована на певному континенті. Готує доповідь і презентацію щодо місця країни в світових рейтингах: демократії; свободи преси; корупції; конкурентоспроможності; сили армій; людського розвитку; безробіття; екологічні рейтинги; ВВП на душу населення; рейтинг безпечних та небезпечних країн світу та інші. Здобувачі вищої освіти мають проаналізувати від 7 різних рейтингів країн, динаміку місця вибраної країни в рейтингах, проаналізувати лідерів рейтингу та країни на останніх місцях.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Етапи розвитку процесів регіональної безпеки.
2. Регіональна безпека як складова національної безпеки.
3. Активізація периферійних зон після краху біполярної структури міжнародних відносин.
4. Особливості створення системи регіональної безпеки в регіонах світу.
5. Характеристика моделей міжнародної безпеки регіонів світу: європейська, близькосхідна, азійсько-тихоокеанська, центральноамериканська, північноамериканська, африканська (одна за вибором).
6. Регіоналізація як модель побудови нової ієрархії міждержавних відносин за принципом лідерства.

7. Боротьба за лідерство як ресурс регіоналізації.
8. Безпека держав-учасників регіону: контекст регіоналізації.
9. Варіанти співпраці в галузі регіональної безпеки.
10. Регіональні та міжнародні організації: співпраця в галузі безпеки.
11. Сучасні виклики для систем регіональної безпеки.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття «регіональна безпека» в системі міжнародних відносин.
2. Концепції регіональної безпеки.
3. Дайте характеристику проблемі безпеки на регіональному рівні, визначте регіональні та міжнародні організації в галузі безпеки.
4. Які існують сучасні виклики для систем регіональної безпеки?
5. Охарактеризуйте проблеми безпеки на Близькому Сході.

Тема 3. Європейська система безпеки

Практичні завдання за темою 3

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму європейської безпеки.

Хід роботи

1. Проаналізуйте європейську безпеку як об'єкт безпекових досліджень.
2. Європейська система безпеки: поняття, сутність, особливості.
3. Визначте європейську безпеку в системі міжнародної безпеки, дайте загальну характеристику.
4. Розкрийте особливості створення європейської системи безпеки.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 3.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Характеристика європейської моделі міжнародної безпеки.
2. Особливості створення європейської системи безпеки.
3. Сутність ідеї чотирьох «кілець безпеки» в концепціях безпеки країн-членів ЄС.

4. Варіанти співпраці в галузі європейської регіональної безпеки.
5. Європейська безпека як складник потенціалу іміджу території.
6. Основні принципи формування європейської безпеки.
7. Політичні та правові засоби забезпечення європейської безпеки.
8. Етапи розвитку процесу європейської безпеки.
9. Основні положення Європейської стратегії безпеки (2003 р.).
10. Основні положення Глобальної стратегії зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу (2016 р.).
11. «Стратегічний компас» Європейського Союзу як спільне бачення оборонної та безпекової політики об'єднання до 2030 р.

Практичне завдання 3.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, структури та функцій європейської системи безпеки тощо. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Інституційні особливості формування загальноєвропейської політики в сфері безпеки та оборони після закінчення «холодної війни».
2. Елементи європейської безпеки.
3. Боротьба за лідерство як ресурс європейської регіоналізації.
4. Європейська регіональна безпека як складова національної безпеки.
5. Безпека держав-учасників європейського регіону: контекст регіоналізації.
6. Європейські регіональні та міжнародні організації: співпраця в галузі безпеки.
7. НАТО та європейська система безпеки.
8. Політика відкритих дверей Альянсу: бажане та дійсне.
9. Партнерство НАТО з Україною.
10. Перспективи євроатлантичної інтеграції України.
11. Організація з безпеки і співробітництва в Європі: історія, реальність та майбутнє.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття «європейська безпека» в системі міжнародних відносин.
2. Концепції європейської безпеки.
3. Дайте характеристику елементів європейської безпеки.
4. Які існують сучасні виклики для європейської безпеки?
5. НАТО в європейській системі безпеки.

Тема 4. Шляхи забезпечення регіональної безпеки

Практичні завдання за темою 4

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму регіональної безпеки.

Хід роботи

1. Проаналізуйте передумови інституціоналізації регіональної безпеки.
2. Визначте правові аспекти забезпечення регіональної безпеки.
3. Політичні, економічні, військові складові регіональної безпеки.
4. Регіональна безпека в умовах турбулентного світу.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 4.1. Рольова гра – симуляція прийняття рішень в рамках євроатлантичної системи колективної безпеки.

Здобувачі вищої освіти отримують роль країн-членів НАТО, виступаючи в якості їхніх представників. Вони симулюють засідання Північноатлантичної Ради, в рамках якої мають обговорити запропоновані викладачем питання та виробити спільну реакцію на них. Підкреслено, що країни мають рівні права під час прийняття рішень, кожна з них може заблокувати запропоновану ініціативу.

Для спрощення роботи здобувачів вищої освіти групують за географічно-геополітичним принципом у кількості 2 – 4 осіб (групування умовне та не відповідає реальному формату діяльності Північноатлантичної Ради, втім – необхідне для того, щоб структурувати роботу групи та організувати рольову гру).

Балкани: Албанія, Північна Македонія, Словенія, Хорватія, Чорногорія.

Країни Балтії: Естонія, Латвія, Литва.

Країни Атлантики: Велика Британія, Канада, США.

Країни Західної Європи: Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція.

Країни Східної Європи: Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія.

Країни Північної Європи: Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція.

Країни Південної Європи: Греція, Іспанія, Італія, Португалія, Туреччина.

Викладач виносить на обговорення кілька питань (2 – 3 із наведеного списку), які сьогодні становлять виклики для міжнародної безпеки та стабільності. Коротко характеризує проблему для роз'яснення її сутності здобувачам вищої освіти в контексті того, яким чином вона загрожує євроатлантичній спільноті взагалі та конкретним державам зокрема. Останнє реалізують за рахунок оприлюднення ступеня загрози для конкретного регіону – групи країн (за трибальною шкалою, де 3 – найвищий ступінь загрози). Здобувачі вищої освіти мають до 10 хвилин на самоорганізацію та дискусію в групах – для вироблення певної регіональної позиції. Після цього 15 – 20 хвилин виділяють на загальну дискусію, яка має завершитися прийняттям спільної позиції всіх її учасників щодо обговорюваної проблеми.

Список питань для обговорення:

1. Агресія РФ проти України (рівень загрози: 3 – країни Балтії, 2 – країни Атлантики та Північної Європи).

2. Загострення конфліктів на Близькому Сході (рівень загрози: 3 – країни Південної Європи, 2 – країни Атлантики та Західної Європи).

3. Міжнародний тероризм (рівень загрози: 3 – країни Атлантики, Західної Європи, 2 – країни Південної та Північної Європи).

4. Кібертероризм та кіберзлочинність (рівень загрози: 3 – країни Балтії, 2 – країни Західної Європи та Атлантики).

5. Міграційна криза в Європі (рівень загрози: 3 – країни Західної Східної та Південної Європи, 2 – країни Північної Європи та Балкан).

6. Ядерна програма КНДР (рівень загрози: 3 – країни Атлантики, 2 – країни Західної та Південної Європи).

Після завершення всіх обговорень з наведених за кожним питанням рішень урочисто формують об'єднувальну декларацію, яку здобувачі вищої освіти підписують в якості символічного жесту.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Регіональні та міжнародні організації: співпраця в галузі безпеки.
2. Співвідношення норм міжнародного та національного законодавства у сфері безпеки.
3. Проблеми безпеки на Близькому Сході.
4. Проблеми безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.
5. Організація договору про колективну безпеку (ОДКБ або Ташкентський договір) у регіональному просторі пострадянських країн.
6. Шанхайської організації співробітництва в європейській системі безпеки.
7. Африканський континент і проблеми безпеки.
8. Американська модель регіональної безпеки.

Запитання для самодіагностики

1. Міжнародні організації у регіональній системі безпеки.
2. Правові засади створення регіональної безпеки.
3. Невійськові шляхи забезпечення регіональної безпеки.
4. Глобалізація і регіональна безпека: виклики і відповіді.

Тема 5. Міжнародні конфлікти та війни як загроза регіональній та національній безпеці

Практичні завдання за темою 5

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах у контексті конфліктологічної парадигми.

Хід роботи

1. Проаналізуйте основні витоки міжнародної конфліктності: структурні (економічні, ресурсні) протиріччя, територіальні зіткнення (прикордонні, за сфери впливу), етноконфесійні суперечності, внутрішній сепаратизм тощо.
2. Зробіть оцінювання міжнародної діяльності з урегулювання міжнародних конфліктів.
3. Дайте характеристику феномена війни в XXI столітті.
4. Гібридна війна як специфічний тип військово-політичних конфліктів.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 5.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Причини інтенсифікації локальних внутрішніх конфліктів у регіонах світу на сучасному етапі.
2. Основні проблеми врегулювання «заморожених конфліктів».
3. Роль ООН і регіональних організацій в урегулюванні конфліктів як напрям міжнародного співробітництва.
4. Класифікація міждержавних конфліктів і війн.
5. Основні актори гібридної війни.
6. Проксі-війна як реальність: історія та сучасність.

Практичне завдання 5.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, особливостей і тенденцій сучасних міжнародних конфліктів і війн. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Основні тенденції сучасних війн.
2. Російсько-українська війна як чинник дестабілізації світового політичного простору.
3. Основні ознаки та методи ведення гібридної війни.

4. Механізми врегулювання міжнародних конфліктів.
5. Технології силового та мирного вирішення міждержавних конфліктів.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття «міжнародний конфлікт» у системі міжнародних відносин.
2. Концепції війн в історії людства.
3. Дайте характеристику російсько-української війни.
4. Які існують шляхи вирішення міжнародних конфліктів?
5. Чи можливий ядерний армагедон?

Змістовий модуль 2

Забезпечення національної безпеки України

Тема 6. Національна безпека та її складові

Практичні завдання за темою 6

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму національної безпеки.

Хід роботи

1. Розкрийте внутрішні та зовнішні аспекти національної безпеки.
2. Проаналізуйте основні завдання національної безпеки у різних сферах суспільного життя та захисті країни від зовнішніх загроз.
3. Дайте характеристику складовим національної безпеки.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 6.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Національна безпека як характеристика розвитку соціуму та держави.
2. Визначення рівня загроз національній безпеці та адекватного йому порядку денного органів державної влади.
3. Захист національних інтересів як головне завдання національної безпеки.

4. Геополітичний аспект підходу щодо забезпечення національної безпеки.

5. Геополітичні та геоекономічні зміни як чинники національної безпеки.

Практичне завдання 6.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, структури та функцій національної безпеки. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Практичне завдання 6.3. Проаналізуйте місце України в міжнародних рейтингах:

- найпотужніших націй світу;
- індекс демократії;
- індекс верховенства права;
- індекс задоволеності життям;
- індекс людського розвитку;
- глобальний індекс безпеки здоров'я;
- глобальний індекс миру;
- глобальний індекс продовольчої безпеки;
- глобальний інноваційний індекс;
- щастя;
- свободи преси;
- якості автомобільних доріг;
- авіаційної інфраструктури;
- рейтингу логістичної ефективності;
- глобального індексу нелегальної торгівлі;
- інвестиційної привабливості;
- всесвітній індекс благодійності тощо.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Ризик як міра небезпеки національному інтересу (національній безпеці).

2. Концепція політичного реалізму щодо забезпечення національної безпеки.
3. Вплив глобальних проблем на національну безпеку.
4. Використання математичних методів під час аналізу політики національної безпеки.
5. Природні та соціальні елементи політики національної безпеки.
6. Чинники, які обумовлюють особливості політики національної безпеки України.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття «національна безпека».
2. Поняття і сутність загроз національній безпеці.
3. Джерела і чинники загроз національній безпеці.
4. Основні складові національної безпеки.

Тема 7. Система забезпечення національної безпеки

Практичні завдання за темою 7

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму національної безпеки.

Хід роботи

1. Проаналізуйте поняття, сутність, особливості національної системи безпеки України.
2. Визначте національну безпеку в системі міжнародної безпеки, дайте загальну характеристику.
3. Розкрийте особливості створення національної системи безпеки.
4. Дайте характеристику нормативно-правової бази системи національної безпеки України.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 7.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Головна мета, структура та основні завдання складових системи забезпечення національної безпеки.

2. Роль державних структур у забезпеченні національної безпеки України.

3. Компетенція Президента України у забезпеченні національної безпеки України.

4. Конституційні засади організації та діяльності Кабінету Міністрів України в сфері управління національною безпекою.

5. Компетенція Верховної Ради України в сфері забезпечення національної безпеки.

6. Компетенція Конституційного Суду України в сфері забезпечення національної безпеки.

7. Компетенція центральних органів виконавчої влади у забезпеченні національної безпеки.

8. Сили забезпечення національної безпеки України.

Практичне завдання 7.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю системи забезпечення національної безпеки. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Практичне завдання 7.3. Проаналізувати воєнну доктрину будь-якої держави світу за таким планом:

потенційні зовнішні воєнні загрози;

потенційні внутрішні воєнні загрози;

умови забезпечення воєнної безпеки;

принципи забезпечення воєнної безпеки;

складові забезпечення воєнної безпеки;

державні органи, що регулюють сферу воєнної безпеки країни;

міжнародні організації у сфері безпеки, до яких входить аналізована держава.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Комплексне оцінювання загроз національній безпеці та її використання у діяльності органів державного управління.

2. Основи нормативно-правового забезпечення національної безпеки України.

3. Особливості реформування сектору безпеки України.
4. Основні підходи щодо забезпеченням оборонної достатності.
5. Оцінювання та моніторинг державної політики національної безпеки.
6. Суб'єкти державної політики національної безпеки, їхні компетенції, відповідальність, взаємодія.
7. Концептуальна модель національної безпеки України.

Запитання для самодіагностики

1. Загальні закони про національну безпеку України.
2. Функції структур виконавчої влади в організації та забезпеченні національної безпеки.
3. Аналіз основних положень «Стратегії національної безпеки України».

Тема 8. Регіональні чинники національної безпеки

Практичні завдання за темою 8

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму регіональної безпеки.

Хід роботи

1. Проаналізуйте входження України в європейський безпековий простір.
2. Визначте основні проблеми євроінтеграції України.
3. Розкрийте особливості взаємодії України та ОБСЄ.
4. Перспективи співробітництва України з НАТО.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 8.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Європа: формування нової геополітичної обстановки.
2. Оборонний потенціал: стандарти ЄС та українські реалії.
3. Україна та ОБСЄ: історія та сучасність.
4. Євроатлантична інтеграція України: міф чи реальність?

Практичне завдання 8.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені регіональним чинникам національної безпеки України. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Європейська регіональна безпека як майбутня складова національної безпеки України.
2. Європейська та євроатлантична інтеграція України: соціальний аспект.
3. Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія.
4. Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України.
5. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію.
6. Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми.
7. Воєнно-політичні інтереси України в ієрархії суспільних пріоритетів на початку XXI століття.
8. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство.

Запитання для самодіагностики

1. Які країни є членами ЄС?
2. Які умови вступу до ЄС?
3. Які офіційні мови НАТО?
4. Які умови вступу до НАТО? Які країни мають на це право?
5. Чи має НАТО власні збройні сили?
6. Скільки коштує діяльність ОБСЄ та хто за це сплачує?

Тема 9. Проблема інтеграції України в міжнародний безпековий простір

Практичні завдання за темою 9

Мета завдання: формування навичок та вмінь застосування понять наукової дисципліни для пояснення явищ і процесів у міжнародних відносинах крізь призму міжнародної безпеки.

Хід роботи

1. Проаналізуйте місце та роль України в світовій спільноті.
2. Глобальна система безпеки і місце в ній України.
3. Дайте характеристику деструктивним чинникам міжнародної системи безпеки.

Завдання для самостійного виконання

Практичне завдання 9.1. Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Досвід організацій колективної безпеки (Ліга націй та ООН).
2. Роль ООН в забезпеченні глобальної безпеки.
3. Міжнародно-правове регулювання співробітництва регіональних організацій колективної безпеки з ООН.
4. Роль ООН у врегулюванні військових конфліктів.
5. Роль ООН у боротьбі з викликами сучасності.
6. Україна як член ООН: історія і сучасні проблеми.
7. Геостратегія України в сучасному турбулентному світі.

Практичне завдання 9.2. Робота з першоджерелами. За допомогою списку рекомендованої літератури та пошукової системи знайдіть в інтернеті наукові статті, присвячені розкриттю сутності, структури та функцій європейської системи безпеки тощо. Самостійно опрацюйте документальні джерела, статистичні ресурси, міжнародні договори, поточну міжнародну аналітику провідних стратегічних і безпекових дослідницьких центрів та ін.

Практичне завдання 9.3. Проаналізувати глобальні проблеми сучасності, а саме продовольчу, екологічну, демографічну, енергетичну

проблеми, а також проблеми нерівномірності економічного розвитку, охорони здоров'я та Світового океану як загрозу сучасній міжнародній безпеці за такими пунктами:

- причини виникнення;
- сучасний стан розвитку глобальної проблеми;
- регіони світу, де найбільше гостро проявляється вибрана глобальна проблема;
- можливі шляхи вирішення;
- міжнародні організації, що борються з вибраною глобальною проблемою.

Питання для самопідготовки

Здобувачі вищої освіти мають підготувати доповіді та презентації за темами:

1. Глобальна продовольча безпека та місце України в її вирішенні.
2. Американсько-китайські відносини в постбіполярну епоху: перспективи розвитку та глобальна безпека.
3. Міжнародний режим нерозповсюдження ядерної зброї.
4. Міжнародний режим нерозповсюдження хімічної та біологічної зброї.
5. Міжнародний тероризм у сучасних глобалізаційних стратегіях.
6. Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю.
7. Кіберзлочинність як безпековий виклик сучасності.

Запитання для самодіагностики

1. Поняття «глобальна безпека» в системі міжнародних відносин.
2. Концепції глобальної безпеки.
3. Дайте характеристику елементів глобальної безпеки.
4. Які існують сучасні виклики для глобальної безпеки?
5. ООН у системі глобальної безпеки.

2. Загальні рекомендації до написання реферату

Індивідуальна робота здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» містить написання реферату.

Реферат – це стислий огляд з певними узагальненнями літературних та інших джерел, у яких досліджують питання однієї проблеми. Реферат має бути самостійною, завершеною роботою, що відображає наукові інтереси здобувача вищої освіти, його знання, навички, вміння та є формою його залучення до наукового дослідження. Компілятивність не нівелює необхідності бути цілісною, завершеною, такою, що має відповідну структуру, працю, де автор має показати вміння послідовно, логічно викладати зміст розглядуваної проблеми. Окрім цього, повинно мати місце і творче осмислення, інтерпретація, тлумачення останньої, її хоча б часткове узагальнення, висловлення своєї аргументованої точки зору щодо її вирішення. Реферат має свідчити про аналітичне мислення здобувача вищої освіти, володіння необхідними знаннями як класичної, так і сучасної літератури з досліджуваного питання, а також уміння захищати основні положення своєї наукової роботи.

Писати реферат надзвичайно корисно, оскільки це дозволяє автору навчитися чітко та грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виокремлювати причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки; опанувати науковий стиль мовлення.

Зазначений вид індивідуальної роботи має відповідати вимогам наукової роботи, які передбачають: слідування правилам цитування з обов'язковим посиланням на автора; адекватність переказу точки зору того чи іншого автора, його поглядів, ідей, висунених проблем і положень; достовірність посилань тощо.

Роботу над рефератом варто починати:

- із загального ознайомлення з темою шляхом прочитання відповідного розділу підручника, конспектів лекцій для отримання загального уявлення про тему;

- вивчення літературних джерел – як рекомендованих кафедрою, так і підібраних самостійно;

- вивчення вибраної проблематики у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Після вибору теми складають попередній план роботи, який бажано узгодити з викладачем та визначити літературу (першоджерела та критичну літературу – статті та підручники), яку необхідно вивчити. Пошук та освоєння необхідних літературних джерел – це творчий процес. Уміння самостійно визначати напрям пошуку наукових творів, документів, використовувати предметні й алфавітні каталоги наукових бібліотек, бібліографічні довідники, сприяє формуванню професійних якостей спеціаліста. Кваліфіковану консультацію з питань вибору літератури здобувач вищої освіти може також отримати в бібліотеці університету чи будь-якій іншій науковій бібліотеці.

Бажано, у першу чергу, переглянути список рекомендованої літератури до курсу, а вже потім звертатися до бібліотечного каталогу, орієнтуючись на власні уподобання. Спочатку необхідно попередньо проглянути відібрану літературу, щоб визначити, яку статтю чи книгу залишити для більш детального вивчення. Для розкриття теми необхідно користуватися мінімум десятима джерелами. Усі дані щодо статей та книжок (прізвища й ініціали авторів, назви робіт, місце та рік видання) доцільно записати на окремі картки. Цей навик знадобиться в підготовці до написання курсової чи дипломної роботи. Відібрану літературу ґрунтовно вивчають. Необхідний матеріал слід виписувати окремо за кожним питанням плану, щоб його можна було легко перегрупувати залежно від логіки побудови роботи. Обов'язково фіксують джерело, що полегшує оформлення роботи.

Оформлення роботи має бути таким:

а) текст друкують з одного боку стандартного аркуша через 1,5 інтервали з полями не менше по 2 см зліва, справа, зверху і знизу. У рядку має бути не більше 65 символів (з урахуванням літер, пропусків, розділових знаків); шрифт – Times New Roman, 14. Кількість рядків на сторінці не повинна перевищувати 30;

б) розділи та підрозділи мають містити заголовки, які належить точно відтворювати у змісті. Заголовки розділів, як правило, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Заголовки розділів слід починати з належного відступу;

в) нумерація сторінок має бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок. Титульний аркуш (додається)

включають до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами;

г) посилання на авторів літератури, що цитують, вказують у тексті у квадратних дужках, наприклад [1, с. 3], де перша цифра означає порядковий номер джерела зі списку, друга – сторінку;

г') список використаних джерел, які вивчають й цитують, складається з нумерацією відповідно до порядку її використання або в алфавітному порядку;

д) ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не вміщаються на сторінці, де є посилання, то їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті;

е) робота має бути написана грамотною, літературною мовою та ретельно вичитаною. Скановані рисунки й таблиці не допускають;

є) подають на електронному носії.

Реферат подають викладачу не пізніше двох тижнів до закінчення навчальних занять з навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека». Якщо здобувач вищої освіти здає реферат пізніше визначеного терміну, тоді викладач оцінює реферат на один бал нижче, яким би змістовним та правильно оформленим він не був. Предметом оцінювання індивідуального завдання є виконана здобувачем вищої освіти письмова робота. Можливий захист шляхом усного звіту здобувача вищої освіти про виконану роботу (до 5 хв) з обговоренням у межах академічної групи основних результатів індивідуальної роботи.

Як індивідуальна робота може бути зарахована участь у наукових конференціях (з опублікуванням тез), конкурсах, олімпіадах.

За виконання індивідуальної роботи здобувач вищої освіти одержує до 10 балів, відповідно до якості виконаної роботи.

Вибираючи тему реферату, слід брати до уваги:

рівень особистої підготовленості, коло наукових інтересів у галузі досліджень проблем безпеки;

важливість теми, її актуальність і рівень складності.

Структура реферату з навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека»:

титульний аркуш;

зміст;

перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності);

вступ;

сутність реферату (основна частина);

висновки;

список використаних джерел;

додатки (за необхідності).

Перша сторінка є титульною, її не нумерують і не враховують у загальну кількість сторінок (зразок наведено в додатку А).

Зміст реферату подають безпосередньо після титульного аркуша, починаючи з нової сторінки. До змісту включають структурні елементи у такому порядку: перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності); вступ; послідовно перелічені найменування всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки) реферату; висновки; рекомендації (за необхідності); список використаних джерел; назви додатків і номери сторінок, які містять початок відповідного матеріалу.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів складають за умови повторення таких елементів більше трьох разів у тексті та вміщують безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Інакше – їхню розшифровку наводять у тексті під час першого згадування. Якщо у роботі вжито специфічну термінологію, чи використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їхній перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їхнє детальне розшифрування.

У *вступі* подають загальну характеристику роботи в рекомендованій далі послідовності. Обґрунтовують актуальність та доцільність роботи, формулюють мету роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і вибране для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносять між собою як загальне і часткове. Подають перелік використаних методів дослідження для

досягнення поставленої у роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом.

В *основній частині* розкривають саму тему дослідження. Автору необхідно не тільки висвітлити основні проблеми вибраної теми й можливе їхнє вирішення, а й показати різні підходи, запропонувати власну інтерпретацію, свої форми й методи вирішення поставленого питання.

Розкриття теми реферату може бути здійснено по-різному: чи в історичному (від минулого до сьогодення), чи в логічному (за головними, істотними, вузловими моментами), чи в актуалістичному плані (від нинішнього часу, через його призму, до минулого і про минуле).

У *висновках* подають узагальнення важливих положень, резюмують, наскільки вдалося виконати задумане, вирішити заявлене у вступі.

Завершує реферат список використаних джерел (приклади оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел наведено в додатку Б).

У *додатках* подають матеріал, який є необхідним для повноти реферату і не може бути розміщений в основній частині через великий обсяг (додаткові ілюстрації або таблиці, додатковий перелік джерел, що може викликати інтерес).

Обсяг реферату має бути не менше 10 сторінок. До загального обсягу роботи не входять список використаних джерел і додатки. Теми рефератів надано в додатку В. Тема може бути запропонованою і здобувачем вищої освіти, але обов'язково має бути погодженою з викладачем.

3. Система оцінювання успішності роботи

Система оцінювання сформованих компетентностей у здобувачів вищої освіти враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські (практичні) заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у здобувачів вищої освіти здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюють протягом семестру під час проведення семінарських занять, тестування та виконання індивідуальної

роботи (реферату) й оцінюють сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти отримати допуск до іспиту – 35 балів);

семестровий контроль, що проводять у формі іспиту.

Порядок проведення поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти. Поточний контроль успішності навчання здійснюють у формі:

наукового повідомлення (аналітичної доповіді) за заданою тематикою на семінарських заняттях, усно; участі в дебатах із запропонованої проблематики; участі в діловій грі. Максимальна оцінка за роботу протягом семінарського заняття (доповідь, участь у дебатах, діловій грі тощо) – 4 бали (4-бальна система оцінювання, усього 40 балів за семестр); її можна отримати, якщо доповідь має логічну структуру, висновки є аргументованими, теоретичний матеріал викладений вільно із розумінням основних понять;

реферату – максимальна оцінка – 10 балів (10-бальна система; усього 10 балів за семестр);

підсумкового тестування за змістовими модулями – 1 раз за семестр на останньому тижні. Максимальна оцінка – 10 балів (10-бальна система; усього 10 балів за семестр).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Системи оцінювання, що використовують, наведено далі.

Критерії оцінювання наукового повідомлення (аналітичної доповіді) за заданою тематикою та участі у дебатах (діловій грі) із запропонованої проблематики (4-бальна система оцінювання)

Ступінь виконання	Бали
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Містить засвоєний теоретичний / практичний матеріал у повному обсязі	4
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Під час оперування теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	3
Відповідь у цілому правильна, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки у процесі визначення категорій, смислових зв'язків тощо	2
Присутнє лише часткове висвітлення змісту питання; виявлено певні труднощі у ході оперування теоретичним / практичним матеріалом	1
Відповідь виявляє лише загальне ознайомлення здобувача вищої освіти з проблематикою питання; самостійність мислення та висновки відсутні	0

Критерії оцінювання реферату
(10-бальна система оцінювання)

Ступінь виконання	Бали
1	2
Текст неперевершений, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом реферат оцінюють як зразковий. Висновки є приголомшливо обґрунтованими та доведеними. Застосовують зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; блискуче відтворюють дискурс «світу політичного». Перфектним є розуміння міждисциплінарних зв'язків політичної науки із соціологією, економікою, правом тощо. Наводять джерела міжнародного права, згадують міжнародні угоди/договори. Використані публікації за останні п'ять років	10
Текст чинить позитивне враження, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом реферат оцінюють як зразковий. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовують зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; блискуче відтворюють дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводять сучасні джерела з теми реферату, але домінують джерела пізніших років видання	9
Текст загалом справляє позитивне враження, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом реферат оцінюють як дуже добрий. Висновки є у цілому обґрунтованими, застосовують аргументацію. Згадують класичні (фундаментальні) праці з міжнародно-політичної науки; підтримують дискурс «світу політичного». Фіксують міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Відображено сучасні джерела з теми реферату. Не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	8
Текст загалом прийнятний, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом реферат оцінюють як добрий. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовують аргументацію. Бракує використання класичних (фундаментальних) праць міжнародно-політичної науки; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксують частково. Є згадка про сучасні джерела з теми реферату. Не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	7
Текст потребує доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат реферату прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовують аргументацію. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксують частково. Є згадка про сучасні джерела з теми реферату. Не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	6

1	2
Текст потребує доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат реферату прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, але аргументація не є переконливою. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору майже не фіксують. Є згадка про сучасні джерела з теми реферату. Не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	5
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат реферату оцінюють як задовільні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, відчутним є нестача аргументації. Дискурс «світу політичного» майже не фіксують. Є згадка про сучасні джерела з теми реферату. Суттєво не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	4
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат реферату оцінюють як задовільні; раціональність присутня лише частково. Обґрунтованість висновків залишає бажати кращого, відчутним є нестача аргументації. Дискурс «світу політичного» не фіксують. Сучасні джерела з теми реферату не згадують. Суттєво не дотримано вимог оформлення списку використаних джерел	3
Текст має бути перероблений. Логіка та понятійно-категоріальний апарат реферату оцінюють як достатні, але раціональність розвідки сумнівна. Аргументацію висновків майже не фіксують. Вимоги оформлення списку використаних джерел порушено	2
Текст неприйнятний. Реферат виявляє практичну відсутність у здобувача вищої освіти самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки відсутня	1
Текст неприйнятний. Наукова спроба не вдалася	0

Глосарій основних понять

Агресія (від лат. *aggression, aggressio* – напад) – це будь-яке незаконне застосування державою або групою держав сили проти іншої держави (народу, нації) з метою захоплення її території, посягання на її суверенітет та національні багатства, насильницького підпорядкування її населення. Зараз у практиці вивчення міжнародних відносинах виокремлюють, окрім збройної, фінансово-економічну, інформаційну та інші види агресії.

Агресор (від лат. *aggressor* – нападник) – це: 1) згідно з нормами міжнародного права, сторона, яка першою нападає на іншу державу;

2) держава, що застосовує збройні сили проти іншої держави; 3) сторона, що здійснила насильницьке загарбання іншої території.

Амбівалентність системи безпеки (від лат. *ambo* – обидва і *valentia* – сила) – це: 1) суперечливе, двоїсте (те, що має в собі, задоволення й незадоволення) сприйняття тієї самої безпекової події (явища, факту, предмета тощо); 2) одночасне виконання системою безпеки протилежних функцій, наприклад, регулівної та інтегрувальної; 3) здатність системи безпеки за певного збігу умов обернутися на систему дестабілізації та створювати загрозу самому об'єктові захисту.

Анексія (від лат. *annexio* – приєднання) – це: 1) один із видів агресії, що супроводжується насильницьким приєднанням (захопленням) державою території іншої держави або народу, а також примусове утримання того або іншого народу в межах чужої держави; 2) самовільне захоплення державою або її військом (правлячою елітою) будь-чого чужого (перш за все, території (землі), майна, іншої власності тощо), що не належить та самовільне встановлення меж свого володіння, що є грубим порушенням норм міжнародного права і принципу самовизначення націй.

Анклав (від франц. *enclave* – від лат. *inclavare* – закривати на ключ) – територія держави, яка повністю оточена сухопутною територією іншої держави, або частина території держави, повністю оточена сухопутною територією однієї чи кількох держав. У тих випадках, коли частина території держави оточена сухопутною територією іншої держави не повністю, оскільки є вихід до моря, то її називають напіванклавом (наприклад, Гамбія, Монако). Наприклад, Республіка Сан-Марино, розташована у межах Італії, італійське місто Кальпоне у Швейцарії.

Ансамбль системи безпеки (від франц. *ensemble* – сукупність, єдине ціле) – це: 1) гармонійне поєднання всіх компонентів системи національної безпеки країни, об'єднаних метою її створення; 2) група підсистем, які в органічній сукупності утворюють систему національної безпеки держави; 3) гармонійна єдність системи безпеки, яка включає суб'єкти та об'єкти національної безпеки на основі принципу композиційності (гармонійної єдності та взаємодоповнення), підсистему забезпечення їхнього спільного функціонування, а також базу, на якій вони формуються.

Архітектура системи безпеки (лат. *architectura* – це будівничий, будівля) – це: 1) концепція органічного взаємозв'язку всієї сукупності

структурних елементів національної безпеки, включаючи ідеологію, зовнішньополітичні пріоритети її розвитку, засоби та чинники підтримання її національної безпеки, нормативно-правову базу, кібернетичну модель забезпечення функціонування системи національної безпеки тощо; 2) система забезпечення національної безпеки держави, яка базується на основних структурних компонентах її формування, за допомогою якої створюють необхідні умови нормального функціонування всіх важливих сфер життєдіяльності держави відповідно до її конституційних положень, основних національних інтересів, а також зовнішньополітичної стратегії. Архітектура системи безпеки (**А. с. б.**) виражає інтереси нації, слугує необхідним середовищем для втілення національної ідеї. **А. с. б.** виражає потребу функціонування системи національної безпеки відповідно до її мети, призначення, функцій, структури, матеріальних та законодавчих можливостей, доцільності та значимості для підтримання суверенітету будь-якої країни. Головна мета створення **А. с. б.** – це забезпечення конституційних гарантій підтримання безпеки держави та її суверенітету та інших потреб суспільства в розвитку.

Асиметричні загрози (від дав.-грецьк. *ασυμμετρία* – неспівмірність, нерозмірність, непропорційність, невідповідність одне одному, відсутність або порушення симетрії) – це різноманітність внутрішніх і зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних суперечностей суспільного розвитку в середовищі функціонування безпекового об'єкта, які не є адекватними рівню готовності суб'єкта щодо управління загрозами. Наприклад, державі, яка володіє ядерною зброєю можуть загрожувати терористичні структури, які озброєні автоматичною зброєю тощо.

Атрактивна система безпеки (від лат. *attrahere* – притягувати, приваблювати) – це: 1) здатність безпекової структури зменшувати рівень ентропії (від грецьк. *έν* – у, *τροπή* – поворот, перевтілення) її станів; 2) стійкий кінцевий стан розвитку системи безпеки на певному етапі її еволюційного розвитку; 3) сталий стан системи безпеки країни, який спричинений різними початковими умовами її формування.

Баланс безпеки (від фр. *balance* – ваги, врівноваження, вирівнювання) – це: 1) забезпечення реальної системи національної безпеки за рахунок наявних компонентів її розвитку (військових, економічних, соціально-демографічних, ресурсно-господарчих, науково-технічних, наявності потужної зброї, значній чисельності війська та його модернізації, укладених двосторонніх та багатосторонніх безпекових договорів,

угод, тощо) на протидію наявним загрозам; 2) рівновага військових та невійськових чинників формування системи національної безпеки держави.

Баланс сил (від англ. *balance of power* – рівновага сил) – це: 1) рівновага, врівноваження чогось протиборчого; 2) кількісний вираз відносин між політичними сторонами будь якої діяльності, котрі повинні врівноважувати одна одну; 3) рівновага стратегічних і звичайних збройних сил і озброєнь протиборчих сторін; 4) система показників, які характеризують оптимальне співвідношення силових векторів у політиці держав (їхніх союзів, блоків, коаліцій) у різних сферах життєдіяльності на різних рівнях територіальної організації та масштабах розвитку); 5) системне протистояння світових геополітичних центрів сили, які ведуть боротьбу за світове панування; 6) наукова концепція системи міжнародної безпеки, яка почала функціонувати після Другої світової війни (у двополюсному світі), а також притаманна сучасній системі міжнародних відносин підтримання міжнародної стабільності. Балансування відбувається на грані війни та миру.

Безпекова політика (від грецьк. *політікῆ* – діяльність самоуправління у полісі (місті-державі), а надалі – «мистецтво управління» державою і суспільством) – це: 1) національна безпекова політика – одна із форм державної політики у сфері підтримання її безпеки та суверенітету, система різнопрофільних заходів із метою забезпечення нормального функціонування важливих сфер життєдіяльності населення країни та її різноманітних структурних підрозділів; 2) міжнародна (колективна) безпекова політика – система міжнародної взаємодії, яка спрямована на збереження миру в регіоні та світі, захист колективних безпекових та національних інтересів держав-учасниць, що базується на комплексній співпраці в різних галузях забезпечення безпеки, а також створення міжнародних безпекових організацій (ОБСЄ, НАТО та ін.) та узгодження спільної безпекової політики.

Безпекові рівні – це форми організації системи безпеки на різних рівнях її просторової організації: локальному (місцевому) – відповідає національній безпеці держави; регіональному (колективному) – узгоджена система безпекової діяльності країн регіону; глобальному – спільна діяльність різного рангу безпекових структур (регіональних та національних), що формує світову систему безпеки.

Біфуркація безпеки (від лат. *bifurcus* – роздвоєний, множинний, розходження) – це: 1) процес розвитку системи національної безпеки з можливістю видозмінюватися та бути невизначеною в окремі моменти її формування; 2) динаміка стану системи безпеки будь-якого рівня з можливістю повторення певних безпекових ситуацій, тобто певною циклічністю розвитку й властивістю набувати різноманітних потенційних властивостей.

Виклики безпеки – це: 1) проблеми порушення функціонування нормального стану безпеки, які потребують негайного втручання з метою врегулювання або вирішення проблемної ситуації, що склалася; 2) складовий елемент загрози, разовий або багаторазовий (інколи повторний) збій функціонування системи безпеки будь-якого об'єкта (суб'єкта) функціонування; 3) суперечлива дія (протидія) суб'єктів міжнародної безпеки, котрі намагаються порушити баланс сил.

Війна – це: 1) небезпечне суспільно-політичне явище, що стосується всіх сфер життєдіяльності людини на території, де воно відбувається й супроводжується жорстким протистоянням протиборчих сторін та використанням зброї; 2) озброєна боротьба між державами (міждержавна) або внутрішня – між окремими політичними та етнічними угрупованнями (громадянська); 3) збройне протиборство між політичними утвореннями (державами, політичними угрупованнями, етнічними та релігійними соціумами); 4) у непрямому розумінні – крайня ступінь жорсткого протистояння між ким-небудь (війни світоглядів, влади, законів, кланів, капіталів, родин, релігійних угруповань тощо). Розрізняють такі види війн: світова, локальна, колоніальна, несправедлива, визвольна, загарбницька, митна, торгівельна, газетна, інформаційна, терористична, гібридна тощо.

Воєнна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз.

Воєнний конфлікт – це форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнного конфлікту є війна та збройний конфлікт.

Гарантія безпеки – це: 1) обґрунтована наявність матеріально-технічної та законодавчо-правової бази та механізмів забезпечення національної безпеки держави; 2) спільна запорука підтримання колективної

системи безпеки, що базується на основі підписання міжнародних договорів та угод, впровадження комплексних договірних узгоджених безпекових дій та заходів учасників міжнародного процесу з метою підтримання миру та політичної стабільності в регіоні.

Генеративна безпека (від англ. *generator* – породжувальний, відтворювальний) – це здатність системи безпеки відтворювати свої втрачені структурні елементи та здійснювати функціональні заміщення одних компонентів іншими з метою її збалансування та нормального безперебійного існування.

Глобальна безпека (від фр. *global* – загальний, *globus* – земна куля) – це: 1) система діяльності міжнародних інституцій з метою забезпечення та підтримки миру в регіонах світу, що базується на комплексній взаємодії безпекових організацій різного рівня та суб'єктів міжнародного права різних рангів міжнародної взаємодії; 2) запорука колективної безпеки та підтримання миру й стабільності в усьому світі; 3) наукова концепція існування міжнародної системи в період функціонування мультиполярного світу.

Громадська безпека і порядок – це захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

Гуманітарна безпека – це: 1) вид безпеки держави, який гарантує нормальне функціонування соціальної сфери країни та забезпечує її позитивний культурно-політичний та соціально-економічний розвиток. Гуманітарна безпека країни базується на успішній соціальній політиці держави та забезпечується важливими сферами її життєдіяльності й визначає рівень та якість життя її населення; 2) сфера забезпечення безпеки у соціально-культурному напрямі.

Демократичний цивільний контроль – це комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їхній

ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України.

Державна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

Дестабілізація безпеки – це: 1) порушення стану безпеки та циклів життєдіяльності важливих сфер функціонування держави; 2) цілеспрямована система дій протиборчої (ворожої) сторони, яка спрямована на повалення конституційного ладу в країні, порушення або втрату суверенітету держави, її територіальної цілісності та недоторканності кордонів, а також конституційних прав, свобод і гарантій її громадян тощо.

Екологічна безпека – це: 1) вид національної безпеки, пов'язаний з процесами підтримання екологічної рівноваги території, раціонального використання природного середовища та його комплексного захисту; 2) функціонування цілої низки державних структурних підрозділів із метою захисту здоров'я населення та налагодження сприятливих умов його життєдіяльності за наявності постійних екологічних загроз; 3) система узгоджених дій міждержавних та міжнародних структур із питань захисту довкілля.

Економічна безпека – це політико-господарчий та фінансово-соціальний стан держави, за якого її народ (населення) може самоправно (суверенно, без стороннього втручання і зовнішнього тиску) визначати шляхи і форми свого подальшого економічного розвитку. Національна економічна безпека (**Е. б.**) базується на сприятливому розвитку продуктивних сил країни, її матеріальному та енергетичному багатстві, а також науково-технічних надбаннях. У зв'язку з інтернаціоналізацією виробництва національна **Е. б.** може бути тісно пов'язана з міжнародною **Е. б.** – функціонуванням комплексу міжнародних умов, договорів та інституційних структур, що забезпечують право кожному суб'єкту міжнародних відносин можливість вільно вибирати і здійснювати свою стратегію соціально-політичного та фінансово-економічного розвитку, без зовнішнього тиску, за умови взаємовигідного співробітництва з іншими державами.

Енергетична безпека – це вагома складова економічної безпеки країни, яка має на меті контроль над забезпеченням важливих сфер

функціонування господарства та життєдіяльності населення держави необхідними паливно-енергетичними ресурсами.

Європейська безпека – це система міжнародних договорів між європейськими країнами та комплекс цілеспрямованих заходів, які здійснюють усі зацікавлені держави європейського регіону з метою захисту колективних та національних інтересів, підтримання миру, недопущення війни та вирішення конфліктів, а також для нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз у всіх сферах суспільного життя та вирішення поточних безпекових питань. Проблемами європейської безпеки займаються такі міжнародні організації, як ЄС, НАТО, ОБСЄ. У межах міждержавного інтеграційного об'єднання ЄС функціонує система спільної безпеки країн-учасниць цієї спільноти.

Забезпечення національної безпеки країни – це: 1) система різнопрофільних дій з метою підтримання безпеки держави, її суверенітету й життєво важливих функцій та захист свого населення від різноманітних загроз; 2) діяльність різноманітних безпекових інституцій держави в межах політико-правового поля та міжнародних структур згідно з підписаними договорами й угодами щодо вирішення проблем гарантування її безпеки та нейтралізації загроз та небезпек.

Загроза – це: 1) стан динаміки системи, коли небезпека або порушення нормальних умов її функціонування через певні причини і чинники загрожує збою розвитку системи, сприяє її дестабілізації, а в кінцевому випадку – деградації (руйнуванню) цієї структури і зупиняє її діяльність; 2) сукупність умов та чинників, які перешкоджають реалізації діяльності систем безпеки, створюючи загрозову небезпеку; 3) різноманітність внутрішніх і зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних протиріч суспільно-політичного, політико-правового, ресурсно-екологічного та інших видів небезпечного характеру, антропогенного й природного походження (включаючи природні катастрофи і катаклізми), що можуть спричиняти збої в роботі системи забезпечення безпеки та порушувати умови функціонування життєво важливих сфер населення країни й створювати передумови для втрати державою суверенітету, економічної та фінансової незалежності держави, порушувати її територіальну цілісність тощо.

Загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України.

Збройний конфлікт – це збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт).

Індикатори безпеки – це: 1) показник або кількісне вираження функціонування системи безпеки, що дає можливість правильно оцінити стан її функціонування; 2) один із основних (головних) показників, який свідчить про наявність збоїв у забезпеченні системи безпеки. Індикатори безпеки держави надають національним інтересам кількісне вираження. Показують, в якому стані, безпеки чи небезпеки, знаходиться суверенітет держави та її суспільно-політична та соціально-економічна система в цілому чи її елементи, і на скільки цей стан створює умови щодо реалізації національних безпекових інтересів.

Інтенсифікація безпекова (від лат. *intensio* – напруження, посилення) – це: 1) здатність системи безпеки держави до її посилення (удосконалення), підняття на новий рівень існування та створення дійових (продуктивних) елементів захисту національних інтересів країни; 2) розвиток системи безпеки держави та її структурних елементів за рахунок її удосконалення та застосування найбільш ефективних засобів та механізмів функціонування з використанням передових новітніх технологій та новинок науково-технічного прогресу.

Інтенція безпекова (від лат. *intentio* – прагнення) – це: 1) здатність системи безпеки держави до виконання її прямої мети; 2) прагнення (намір, мета) змінити щось у системі функціонування безпеки держави, спрямувати та націлити її на вирішення чогось конкретного; 3) одна з необхідних властивостей сучасної системи національної та колективної безпеки, яка передбачає постійну потребу до змін, удосконалення відповідно еволюції загроз.

Кадастр безпековий (від фр. *cadastre* – перелік, список) – це: 1) комплексне систематизоване зведення відомостей про конкретні безпекові об'єкти та діяльність безпекових підрозділів держави, які зобов'язані виконувати свої прямі функції; 2) кількісне відображення показників функціонування безпекових структур країни та їхня якісна характеристика й оцінювання відповідно встановлених державних (міжнародних) стандартів функціонування.

Комплексний огляд сектору безпеки й оборони – це процедура оцінювання стану і готовності складових сектору безпеки й оборони

до виконання завдань за призначенням, за результатами якої розробляють та уточнюють концептуальні документи розвитку складових сектору безпеки й оборони та визначають заходи, спрямовані на досягнення ними необхідних спроможностей до виконання завдань за призначенням у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища.

Критерій безпеки – це ознака, за якою визначають стан і здатність системи безпеки країни протистояти загрозам чи проявам небезпеки. Кожний критерій безпеки має кількісне вираження – показник, що свідчить про стан суб'єкта (об'єкта) безпеки. Залежно від втрат, які можуть бути внаслідок реалізації загрози, кожен показник у різних умовах його формування може мати різну величину. Для забезпечення комплексної безпеки суб'єкта суспільства важливе значення має не стільки сам показник того чи іншого критерію, а його граничне значення (граничний показник) – це свого роду індикатор, який сигналізує, з одного боку, про зону безпеки, а з другого – про розвиток небезпеки. Для характеристики стану безпеки держави використовують загальні і спеціальні критерії та їхні показники, з урахуванням особливостей діяльності кожного суб'єкта суспільства (держави, первинної ланки господарювання, особи тощо).

Локальна безпека – це: 1) забезпечення системи безпеки на місцевому (низовому рівні); 2) вагома складова національної безпеки держави, що ґрунтується на підтриманні життєво важливих сфер діяльності населення та функціонування господарства країни в конкретному населеному пункті або місцевості.

Міжнародна безпека – це система налагодження міжнародної взаємодії в питаннях підтримання міжнародної (колективної) стабільності з метою гарантії нормального функціонування держав на міжнародній арені, підтримання їхнього суверенітету, політичної та економічної незалежності. Розрізняють міжнародну безпеку двосторонню, регіональну та глобальну.

Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Небезпека – це: 1) загрозливий стан існування системи безпеки, що може призвести до втрати важливих елементів її функціонування або – до повної її деградації і краху, який формується під впливом різноманітних небезпечних дестабілізуючих чинників; 2) діяльність певних структур, що спричиняє збій безпекових систем, тобто створює небезпеку; 3) небезпечні явища, події і процеси як внутрішньодержавного життя, так і міжнародного плану, які можуть мати загрозливий характер і нанести шкоду державі, її населенню, господарству тощо.

Оборонне планування – це складова частина системи державного стратегічного планування, що здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, їхніх спроможностей, озброєння та військової техніки, інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері та фінансово-економічних можливостей держави.

Оборонний огляд – це процедура оцінювання стану і готовності сил оборони до виконання завдань з оборони України, стану їхнього кадрового, фінансового, матеріально-технічного та інших видів забезпечення.

Оборонно-промисловий комплекс України – це сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують та утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами.

Огляд оборонно-промислового комплексу України – це процедура оцінювання стану і готовності оборонно-промислового комплексу стосовно задоволення потреби сектору безпеки й оборони в озброєнні, військовій та спеціальній техніці.

Пертурбатор безпековий (від лат. *perturbatio* – розлад, замішання) – це: 1) чинник або група чинників, що миттєво порушує звичайний хід, розвиток і функціонування чого-небудь, включаючи безпекові компоненти; 2) системне або випадкове поєднання небезпечних чинників

і загроз, яке може миттєво (блискавично) викликати збій системи безпеки країни або спричинити її повний колапс.

Планування у сфері національної безпеки – це функція державного управління з визначення пріоритетів, завдань і заходів із забезпечення національної безпеки України, збалансованого розвитку складових сектору безпеки і оборони на основі оцінювання безпекової обстановки та з урахуванням фінансово-економічних можливостей держави.

Поріг безпеки – це: 1) допустима межа (кордон, ліміт, рівень) чогось, за яким настає небезпека; 2) максимальні або мінімальні (залежно від параметрів їхнього розвитку та існування) кількісні показники та їхні якісні характеристики функціонування системи безпеки країни, за якими настає небезпека; 3) державний граничний рівень національної безпеки, нижче якого настає небезпека та загроза існуванню держави та її громадян (показники прожиткового мінімуму, добової норми вживання продуктів харчування населення, споживання електроенергії для виробництва в економіці країни, чисельність необхідної техніки та озброєння для охорони кордонів держави тощо).

Потенціал безпеки (від англ. *potential* – можливості) – це: 1) досвід та наявні можливості суб'єкта міжнародної взаємодії у галузі забезпечення безпеки; 2) наявні сили, запаси, засоби, знання і механізми, що можуть бути використані у модернізації та нарощуванні безпекової системи держави.

Продовольча безпека – це: 1) захищеність життєво важливих інтересів людини, яка виражається в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її повсякденної життєвої діяльності; 2) вагома складова національної безпеки держави, яка спрямована на забезпечення населення країни необхідними продуктами харчування, а також їхньої своєчасної доставки в необхідні регіони та формування запасів на випадок непередбачуваних ситуацій (неврожаїв, стихійних лих, військових дій тощо).

Регіональна безпека – це комплекс взаємоузгоджених дій різноманітних держав та міжнародних інституцій із метою підтримання спільної (колективної) безпеки в регіоні, вагома складова міжнародної безпеки. Регіональна безпека повинна відображати ключові (фундаментальні) інтереси всіх учасників (суб'єктів) регіональної взаємодії. У системі підтримання миру та забезпечення політичної та економічної стабільності

в регіоні функціонують регіональні безпекові структури, наприклад, ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі), ASEAN (Асоціація держав Південно-Східної Азії) та ін. Virізняють європейську, азійсько-тихоокеанську, близькосхідну та ін. системи регіональної безпеки.

Сектор безпеки й оборони – це система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

Сили безпеки – це правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Сили оборони – це Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави.

Соціальна безпека – це стан захищеності населення країни на всіх рівнях його територіальної організації і всіх його формах суспільно-політичної та економіко-господарчої діяльності.

Стратегічна безпека – це система складних та широкомасштабних рішень, реалізація яких спрямована на досягнення головної мети або вирішення принципово важливих довгострокових завдань у тій чи іншій берековій сфері.

Стратегічний оборонний бюлетень України – це документ оборонного планування, що розробляється за результатами оборонного огляду та визначає основні напрями реалізації воєнної політики України, стратегічні цілі розвитку та очікувані результати їхнього досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів.

Стратегія воєнної безпеки України – це документ, у якому викладають систему поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їхньому виникненню, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів.

Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України – це документ довгострокового планування, розроблений на основі Стратегії національної безпеки України за результатами огляду громадської безпеки та цивільного захисту і визначає напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їхнього досягнення з урахуванням актуальних загроз.

Стратегія інтегрованого управління державним кордоном України – це документ довгострокового планування, розроблений на основі Стратегії національної безпеки України з метою визначення пріоритетних напрямів державної політики у сфері охорони та захисту державного кордону України, стратегічних цілей розвитку та очікуваних результатів їхнього досягнення з урахуванням створення і підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону України для законного транскордонного співробітництва, а також для осіб, які подорожують.

Стратегія кібербезпеки України – це документ довгострокового планування, що визначає загрози кібербезпеці України, пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Стратегія національної безпеки України – це документ, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України – це документ, розроблений за результатами огляду оборонно-промислового комплексу України та визначає пріоритетні напрями державної

військово-промислової політики, цілі реформи оборонно-промислового комплексу та очікувані результати їхнього досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів.

Суб'єкти забезпечення національної безпеки – це: 1) носії певного роду діяльності, що пов'язана зі здатністю забезпечувати захист об'єктів національної безпеки; 2) учасники відповідних правовідносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки із забезпечення національної безпеки. У загальному значенні суб'єктом забезпечення національної безпеки можна сприймати будь-який елемент побудови держави, від вищих органів державної влади до кожного окремого громадянина, оскільки їх об'єднує спільна мета – національна безпека.

Теорія національної безпеки – це метанаука, яка поєднує прикладні аспекти соціальних, військових, гуманітарних, технічних, психологічних, біологічних та інших наук з метою дослідження сутності, змісту, методів, форм і засобів забезпечення безпеки особистості та соціальних спільнот різних рівнів.

Техногенна безпека – це: 1) стан захищеності населення країни, її території, об'єктів життєдіяльності та всього навколишнього середовища від негативних наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру; 2) відсутність ризику виникнення аварій та катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їхнього виникнення та контроль над ними з боку безпекових структур; 3) галузь науки, що вивчає питання раціонального використання та відтворення природних ресурсів і охорони біосфери (атмосфери, гідросфери, літосфери) та людини. Техногенна безпека є особливою (специфічною) функцією національної безпеки держави та захисту її населення і території від надзвичайних ситуацій.

Рекомендована література

Основна

1. Глобальна та національна безпека : підручник / [В. І. Абрамов та ін.] ; за заг. ред. Г. П. Ситника ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Громад. орг. «Акад. нац. безпеки». Київ : НАДУ, 2016. 781 с.

2. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України : підручник / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.
3. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. 2-ге вид. Київ : КНТ, 2009. 574 с.
4. Лісовський П. М. Національна безпека України : навч. посіб. / П. М. Лісовський, Ю. П. Лісовська. Київ : Університет «Україна», 2020. 291 с.
5. Міжнародна та регіональна безпека : навч. посіб. / О. Потехін [та ін.] ; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т історії та міжнар. відносин. Ужгород : Говерла, 2024. 311 с.
6. Ситник Г. П. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України : підручник / Г. П. Ситник, М. Г. Орел. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.

Додаткова

7. Алексеєнко І. В. Держава, суверенітет, національна безпека крізь призму глобалізації / І. В. Алексеєнко, А. І. Курас, Є. В. Рябінін ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Маріупол. держ. ун-т. Ніжин : Лисеєнко М. М. [вид.], 2018. 303 с.
8. Андріянова Н. М. НАТО та Україна: безпекові аспекти інтеграції / Н. М. Андріянова, В. В. Гордійчук, В. С. Ільченко // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2023. № 3. С. 89–96.
9. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної оборони України : монографія / В. О. Антонов ; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
10. Березовська-Чміль О. Б. Національна безпека України в контексті інтеграції до Європейського Союзу: політико-правовий аспект (2014 – 2019 рр.) / О. Б. Березовська-Чміль, Ю. В. Кобець, М. Б. Міщук // Політикус. 2022. Вип. 4 (2). С. 7–14.
11. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс : монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків : ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.
12. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибрані наукові праці / О. С. Власюк. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

13. Гаврилова Н. В. Регіональна безпека у Східній Азії / Н. В. Гаврилова, С. А. Юр'єва // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 90. С. 420–424.
14. Глобальна та національна безпека : слов.-довід. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Громад. орг. «Акад. нац. безпеки» ; [уклад.: Г. П. Ситник та ін.] ; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 139 с.
15. Голуб А. Стратегія національної безпеки Республіки Польща та політичний характер виконавчої влади в Польщі / А. Голуб // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2023. № 4 (64). С. 12–21.
16. Данильян О. Г. Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: філософська рефлексія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (44). С. 8–22.
17. Дем'янчук Ю. Україна – регіональна безпека у нових геополітичних концепціях / Ю. Дем'янчук // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2018. Вип. 45. С. 46–61.
18. Дзьобань О. П. Проблема індивідуальної та колективної безпеки у творчості Томаса Гоббса та Іммануїла Канта (філософсько-правовий аспект) / О. П. Дзьобань, Ю. С. Разметаєва // Проблеми філософії права. Міжнародний часопис. 2004. Том 2. С. 157–164.
19. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: правові аспекти : монографія / І. М. Доронін ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ : АртЕк, 2019. 433 с.
20. Дубинський І. Ю. Правова основа забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану / І. Ю. Дубинський, С. І. Маркін // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 7. С. 20–23.
21. Дудко І. НАТО як модель безпекової політики України: від історичних тенденцій до прогнозування перспектив / І. Дудко, І. Погорєлова // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2022. Вип. 45. С. 100–110.
22. Жаровська І. Національна та інформаційна безпека (актуалізація в сучасних умовах) / І. Жаровська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 3. С. 56–61.
23. Загуменна Ю. О. Сучасні тренди та концептуальні підходи до розуміння сутності поняття «національна безпека» / Ю. О. Загуменна

// Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 34–48.

24. Зінченко О. А. Регіональна безпека як складник потенціалу іміджу території / О. А. Зінченко // Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 30 (1). С. 145–149.

25. Інформаційна війна і національна безпека : монографія / П. П. Ткачук [та ін.]. Львів : Акад. сухопут. військ, 2015. 264 с.

26. Казакова Л. О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат / Л. О. Казакова // Регіональні студії. 2021. № 24. С. 128–132.

27. Колб О. Г. Про змістовні елементи поняття «національна безпека України» / О. Г. Колб, Л. М. Дучимінська // Держава та регіони. Серія : Право. 2020. № 4. С. 24–28.

28. Комісаров С. А. «Національна безпека», «система забезпечення національної безпеки», «види забезпечення національної безпеки», «форми забезпечення національної безпеки»: визначення понять / С. А. Комісаров, Д. А. Пархоменко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 3. С. 166–173.

29. Константинов В. Ю. Регіональна безпека та втручання великих держав: причини еволюції у постбіполярний період / В. Ю. Константинов // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2011. Вип. 17. С. 133–137.

30. Котик Ю. В. Національна безпека України: економічний вимір / Ю. В. Котик // Політичне життя. 2022. № 1. С. 49–60.

31. Красностанова Н. Е. Аналіз наявних підходів до визначення поняття «національна безпека» та їх відповідність сучасним умовам / Н. Е. Красностанова, М. О. Смолкін // Бізнес Інформ. 2024. № 8. С. 25–31.

32. Куц Г. М. Концептуалізація понять «національна безпека» і «державна безпека» у політико-правовому дискурсі / Г. М. Куц // Сучасне суспільство. 2020. Вип. 1. С. 139–153.

33. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ : Текст, 2008. 400 с.

34. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України / В. А. Ліпкан. Київ : Текст, 2003. 600 с.

35. Луцик Ю. О. Національна безпека в умовах сучасних викликів та загроз / Ю. О. Луцик // Ефективна економіка. 2023. № 5. 15 с.
36. Манжола В. А. Європейська безпека і Україна / В. А. Манжола, О. Л. Хилько. Київ : Знання, 2010. 85 с.
37. Мартинюк О. В. Трансформація викликів і загроз національній безпеці у сфері безпеки державного кордону в умовах формування нового світового порядку / О. В. Мартинюк // Публічне управління і адміністрування в Україні. 2023. № 37. С. 81–84.
38. Мелещенко Т. В. НАТО-ЄС: безпекова політика у ХХІ столітті / Т. В. Мелещенко // Сумський історико-архівний журнал. 2022. № 39. С. 59–66.
39. Мельниченко Б. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека» / Б. Мельниченко, Н. Фігель // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2021. Т. 8, № 2. С. 68–72.
40. Мітряєва С. І. Європейська безпека і Україна : навч. посіб. / С. І. Мітряєва. Ужгород : Ліра, 2008. 222 с.
41. Мосієнко О. В. Національна безпека України: виклики та пріоритети / О. В. Мосієнко, О. О. Гордійчук // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2024. Т. 3. № 62. С. 158–172.
42. Мотайло О. В. Основні концептуальні підходи до сутності поняття «національна безпека» / О. В. Мотайло // Право та державне управління. 2019. № 4. С. 288–293.
43. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи : навч. посіб. / С. В. Федонюк та ін. ; Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа, 2008. 258 с.
44. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн : монографія / [В. С. Куйбіда та ін.] ; за заг. ред. В. Куйбіди і В. Бебика ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ред. пол.-укр. журн. «Соц.-гуманітар. науки». Київ : НАДУ, 2019. 380 с.
45. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз : монографія / В. Бліхар та ін. Хмельницький : Моноскрипт, 2021. 402 с.

46. Національна безпека і оборона України: правове забезпечення : навч.-довід. посіб. / М-во внутр. справ України, Держ. НДІ ; [упоряд.: М. Г. Вербенський та ін.]. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін [вид.], 2016. 777 с.

47. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.

48. Національна безпека України в умовах інституціональних змін і нової глобальної інфосфери : [колект.] монографія / [Т. В. Сокольська та ін. ; за заг. ред. П. І. Юхименка] ; Білоцерків. нац. аграр. ун-т. Біла Церква : БНАУ, 2021. 419 с.

49. Національна безпека України у викликах новітньої історії : [колект.] монографія / [А. К. Адельбаєва та ін. ; авт.-уклад. В. І. Шпак ; керівник авт. кол. С. І. Табачников ; наук. ред.: В. В. Стецюк, Р. Г. Процюк, Ю. М. Кузнецов] ; ГО «Нац. акад. наук вищ. освіти України». Київ : Експрес-об'ява, 2020. 463 с.

50. Патійчук В. О. Міжнародна та регіональна безпека: словник-довідник для магістрів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійних програм «Міжнародні відносини», «Регіональні студії» та «Суспільні комунікації» / В. О. Патійчук. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2021. 54 с.

51. Подковенко Т. О. Національна безпека України: аксіологічний та правовий аспекти / Т. О. Подковенко // Актуальні проблеми правознавства. 2021. Вип. 1. С. 11–18.

52. Політологічний енциклопедичний словник / уклад. : Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.

53. Птащенко О. В. Національна безпека: соціальний та економічний аспекти, цифровізація / О. В. Птащенко // Бізнес Інформ. 2023. № 12. С. 11–17.

54. Публічне управління та національна безпека : монографія / [А. М. Михненко та ін.] ; за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненка та д-ра екон. наук, доц. Н. М. Грущинської ; Нац. авіац. ун-т. Київ : НАУ, 2019. 327 с.

55. Пучков О. О. Національна безпека: концептуальні підходи до розуміння / О. О. Пучков // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 5 (1). С. 41–45.

56. Рябовол Л. Т. Національна безпека України: структурно-функціональний аналіз / Л. Т. Рябовол // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Право. 2020. № 1. С. 25–31.

57. Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти : монографія / В. В. Артюхова та ін. ; за ред. В. А. Кротюка ; Харків. нац. ун-т Повітр. Сил ім. Івана Кожедуба. Харків : Факт, 2024. 509 с.

58. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник / Г. П. Ситник. Київ : НАДУ, 2011. 730 с.

59. Ситник Г. П. Виклики національній безпеці у контексті формування нового світового порядку : курс лекцій / Г. П. Ситник. Київ : ТОВ «САК ЛТД.», 2023. 103 с.

60. Ситник Г. П. Зовнішня політика та національна безпека : навч. посіб. / Г. П. Ситник, Д. В. Неліпа, М. Г. Орел ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2022. 207 с.

61. Ситник Г. П. Основи стратегічного планування національної безпеки : навч. посіб. / Г. П. Ситник, М. Г. Орел ; за ред. Г. П. Ситника ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2022. 207 с.

62. Смолянчук В. Національна безпека незалежної України: досягнення сутності / В. Смолянчук // Політичні дослідження. 2021. № 1. С. 163–186.

63. Смолянчук В. Ф. Системні засади національної безпеки України / В. Ф. Смолянчук // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Політологія. 2018. № 2 (37). С. 107–126.

64. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.

65. Співак М. В. Стратегії національної безпеки України: порівняльний аналіз / М. В. Співак // The Russian-Ukrainian war (2014 – 2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 1049–1056.

66. Срібна Є. В. Національна безпека України – цифровий вимір / Є. В. Срібна, В. В. Ступницький, Н. І. Ступницька // Вісник Національного

університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2020. Вип. 4. С. 385–400.

67. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України : монографія / за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 272 с.

68. Сучасна гуманітаристика : актуальні питання та перспективи розвитку : монографія / В. В. Гулай, О. М. Кириленко, В. І. Палагута та ін. ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 226 с.

69. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2016. 540 с.

70. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі : навч. посіб. / Я. Тимків. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 224 с.

71. Толстов С. В. Європейська безпека в умовах багатопольярного світу / С. В. Толстов // Зовнішні справи. 2020. № 1–2. С. 27–36.

72. Требін М. П. Теорія безпеки: філософський дискурс / М. П. Требін // Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : матеріали XXV Всеукр. наук.-практ конф., 4 червня 2024 року / редкол. : Требін М. П. (голова), Панфілов О. Ю., Прудников В. А. та ін. ; ГО «Аналітичний центр сучас. гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 40–48.

73. Требін М. П. Феномен безпеки: історико-філософський екскурс / М. П. Требін // Українська національна ідея в сучасному міждисциплінарному дискурсі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (XXXVII Харківські політологічні читання), 27 вересня 2024 року / редкол. : О. Ю. Панфілов (голова), Л. М. Герасіна, В. А. Прудников та ін. ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 18–21.

74. Турбулентність глобальних геополітичних процесів і проблеми національної безпеки : монографія / О. М. Кириленко, М. А. Козловець, Г. Л. Рябцев та ін. ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 306 с.

75. Турченко О. Г. Національна безпека і державна безпека: поліваріантність визначення та співвідношення / О. Г. Турченко, Ю. І. Груценко // Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2023. № 2. С. 66–74.

76. Тютченко С. М. Національна безпека як динамічна складова стратегії сталого розвитку держави / С. М. Тютченко, А. О. Варяниченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 1. С. 342–347.

77. Україна в умовах російської агресії: виклики та відповіді : монографія / І. В. Букреева, І. Г. Верховцева, В. В. Гулай та ін. ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. 186 с.

78. Ціватий В. Г. Регіональна і національна безпека держави в контексті інформаційної діяльності воєнної дипломатії: інституціональний і фронтірний дискурси / В. Г. Ціватий // Нотатки сучасної науки. 2023. № 7. С. 13–14.

79. Чекаленко Л. Європейська безпека через призму інтеграції / Л. Чекаленко, О. Будко // Україна дипломатична. 2012. Вип. 13. С. 581–606.

80. Чернега О. Б. НАТО та система міжнародної безпеки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Б. Чернега, І. А. Іваненко ; Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Донецьк, 2009. 228 с.

81. Чигринський В. Політико-правове проектування та державне конструювання системи забезпечення національної безпеки Республіки Польща: уроки для України / В. Чигринський // Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13–14. С. 143–150.

82. Шевчук О. В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку : монографія / О. В. Шевчук. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 200 с.

83. Шергін С. О. Східноазійська інтеграція та регіональна безпека / С. О. Шергін // Проблеми всесвітньої історії. 2024. № 2. С. 123–136.

84. Яковюк І. В. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія / І. В. Яковюк, Є. М. Білоусов ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування НАПрН України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України. Харків : Рубан В. В. [вид.], 2022. 147 с.

85. Яцюк П. Стратегічне планування у сфері національної безпеки Республіки Польща: досвід для України / П. Яцюк // Політичне життя. 2020. № 1. С. 138–142.

86. African security : local issues and global connections / edited by Abu Bakarr Bah. Athens : Ohio University Press, 2024. vi, 245 p.

87. Asian security in the age of globalization / edited by Lui Hebron. New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2024. xiv, 174 p.
88. Balzacq T., Leonard S., Ruzicka J. 'Securitization' revisited: theory and cases // International Relations. 2016. Vol. 30, issue 4. P. 494–531.
89. Bolton M. K. U.S. national security and foreign policymaking after 9/11 : present at the re-creation. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2008. xiii, 433 p.
90. Buzan B. People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1983. 262 p.
91. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security: a new framework for analysis. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Pub., 1998. viii, 239 p.
92. Chernus I. Apocalypse management : Eisenhower and the discourse of national insecurity. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 2008. xii, 307 p.
93. European security and defence policy : an implementation perspective / edited by Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaitė. London ; New York : Routledge, 2008. xviii, 226 p.
94. Foucault M. Society must be defended : lectures at the Collège de France, 1975–76 / edited by Mauro Bertani and Alessandro Fontana ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by David Macey. New York : Picador, 2003. xxiii, 310 p.
95. Foucault M. Security, territory, population : lectures at the Collège de France, 1977–78 / edited by Michel Senellart ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by Graham Burchell. Basingstoke ; New York : Palgrave Macmillan : République Française, 2007. xvii, 417 p.
96. Hofreiter L. Security and Securitology. Science & Military. 2006. Vol. 1, issue 1. P. 79–82.
97. Kallen S. A. National security. San Diego, CA : ReferencePoint Press, 2008. 112 p.
98. MacDonald M. N., Hunter D. The Discourse of Security: Language, Illiberalism and Governmentality. Cham : Palgrave Macmillan, 2019. xvi, 337 p.
99. Paleri P. Revisiting National Security: Prospecting Governance for Human Well-Being. Singapore : Springer Verlag, 2022. 1388 p.
100. Polcikiewicz Z. Teoretyczne i praktyczne aspekty strategii bezpieczeństwa. Toruń : Wydawnictwo UMK, 2020. 188 p.

101. Polybius. The histories / translated by Robin Waterfield ; with an introduction and notes by Brian McGing. Oxford : Oxford University Press, 2010. xliii, 501 p.

102. Routledge Handbook of Disinformation and National Security / edited by Rubén Arcos, Irena Chiru and Cristina Ivan. London ; New York, NY : Routledge / Taylor & Francis Group, 2024. xxi, 452 p.

103. Safety and security studies / M. Guarascio, C. A. Brebbia, M. Lombardi (editors). Southampton [England] : WIT Press ; Billerica, MA : Computational Mechanics International Inc, 2018. 189 p.

104. Security studies : a reader / edited by Christopher W. Hughes and Lai Yew Meng. London ; New York : Routledge, 2011. xv, 451 p.

105. Security studies: an introduction / edited by Paul D. Williams and Matt McDonald. 3rd ed. London ; New York : Routledge, 2018. xviii, 665 p.

106. Steele B. J. Ontological security in international relations: self-identity and the IR state. London ; New York : Routledge, 2008. xiv, 215 p.

107. The EU and the European security strategy: forging a global Europe / edited by Sven Biscop and Jan Joel Andersson. London ; New York : Routledge, 2008. xix, 193 p.

108. Wæver O. New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery. URL: <https://www.scribd.com/document/329649574/40010349-Ole-Waever-Aberystwyth-Paris-en-New-Schools-in-Security-Theory-and-Their-Origins-Between-Core-and-Periphery-pdf>.

109. Zwolski K. Researching European Security Integration. Cham : Palgrave Macmillan, 2024. vii, 226 p.

Інформаційні ресурси

110. Атлантична рада США (Atlantic Council). URL: <http://www.atlanticcouncil.org>.

111. Брукінґський інститут (The Brookings Institution). URL: <http://www.brookings.edu>.

112. Європейський Союз (European Union). URL: https://european-union.europa.eu/index_en?prefLang=uk.

113. Європейський центр безпекових досліджень імені Джорджа К. Маршалла (George C. Marshall European Center For Security Studies). URL: <https://www.marshallcenter.org/en>.

114. Женевський центр управління сектором безпеки (Geneva Centre for Security Sector Governance). URL: <https://www.dcaf.ch>.
115. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Купаса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=7>.
116. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
117. Королівський інститут міжнародних відносин (The Royal Institute of International Affairs). URL: <https://www.chathamhouse.org>.
118. Міжнародний інститут стратегічних досліджень (The International Institute for Strategic Studies). URL: <https://www.iiss.org>.
119. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
120. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <https://niss.gov.ua/>.
121. Організація Об'єднаних Націй (United Nations). URL: <http://www.un.org>.
122. Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization). URL: <https://www.nato.int>.
123. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua>.
124. Про національну безпеку України : Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
125. Рада. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
126. Стокгольмський інститут досліджень миру (Stockholm International Peace Research Institute). URL: <https://www.sipri.org>.
127. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5>.

Додатки

Додаток А

Приклад оформлення титульного аркуша реферату

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Кафедра міжнародних відносин і політичної філософії

**Місце Міністерства оборони України в системі
суб'єктів забезпечення безпеки й оборони України
(реферат)**

Виконав здобувач вищої освіти

гр. 6.01.291.010.23.1

Шевченко Ігор Іванович

Харків, 2025

**Приклади оформлення бібліографічних описів відповідно
Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація
та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення
та правила складання»**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
1	2
Документ	
Книги:	
один автор	Лісовський П. М. Міжнародні відносини: ментальність, гео-політика, глобалізація: навч. посіб. Київ : Кондор, 2017. 156 с.
два автори	Михасюк І. Р., Михайлишин Р. В. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних військових конфліктах: підручник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 312 с.
три та чотири автори	Кузь О. М., Коротков Д. С., Михайличенко Д. Ю., Бровко О. В. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 200 с.
п'ять та більше авторів	Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2016. 540 с.
без автора	Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.
Багатотомне видання	Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / за заг. ред. Ю. П. Битяка. 576 с.
Законодавчі та нормативні документи	Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 р. № 180-XIV. <i>Відомості Верховної Ради України</i> . 1998. № 50–51. Ст. 310.
Перекладні видання	Парсонс Т. Соціальна структура і особистість: зб. творів / пер. з англ. В. Верлоки і В. Кебуладзе. Київ : Дух і літера, 2011. 337 с.
Словники	Політологічний енциклопедичний словник / уклад. : Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.
Дисертації	Авдеева О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.
Автореферати дисертацій	Марченко Ю. В. Антитерористична діяльність як складова національної безпеки (політологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ. 2005. 20 с.

1	2
Частини документа	
Книги	Яковюк І. В. Правова культура як детермінанта розвитку правової системи. <i>Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства</i> : монографія / за ред. Ю. П. Битяка та І. В. Яковюка. Харків : Право, 2007. С. 45–89.
Продовжуваного видання	Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i> . Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
Журналу	Коротков Д. С. «Think tanks» як сучасні актори світової політики: боротьба у просторі міжнародної конкуренції. <i>Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії</i> . 2023. № 1 (15). С. 17–31.
Іноземного журналу	Plazova T., Kuz O., Konnova N., Korotkov D., Galushchenko O. Information Warfare as an Instrument of Geopolitical Influence on Ukraine: Main Aspects and The State's Response. <i>International Journal of Religion</i> . 2024. Vol. 5, No. 2. P. 121–130.
Газети	Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i> . 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.
Енциклопедії	Требін М. Партія політична. <i>Політична енциклопедія</i> / редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2011. С. 543–545.
Тези доповідей, матеріали конференцій	Кравченко О. В. Міжнародна допомога цивільним і військовим під час російсько-української війни. <i>Українське військо: сучасність та історична ретроспектива</i> : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 листопада 2023 року. Київ : НУОУ, 2024. С. 171–172.
Електронні ресурси	
Книги	Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 536 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10902/1/Gromad_suspilstvo_2013.pdf (дата звернення: 02.09.2024).
Статті з періодичних видань	Мірошниченко О. Ю., Карюк В. І. Етапи формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємств. <i>Ефективна економіка</i> . 2012. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=932 (дата звернення: 02.09.2024). Romanyuk O. I. Ruscism as a New Version of Totalitarianism. <i>Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»</i> . 2022. Вип. 41. С. 7–14. DOI: https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-01 .
Сторінки вебсайтів	Бриль Р. Дорогі урагани. Як природа мстить за зміни клімату. <i>Ділова столиця</i> . 11.11.2018. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/economics/stihiynnye-razrushiteli-kakoy-ushcherb-chelovechestvunanosit-30102018220000 (дата звернення: 02.09.2024).

Теми рефератів

1. Значення, предмет і завдання навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека».
2. Структура та функції навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека».
3. Роль навчальної дисципліни «Регіональна та національна безпека» у формуванні майбутніх фахівців-міжнародників.
4. Загальнонаукові та конкретно-наукові методологічні принципи дослідження проблем регіональної і національної безпеки.
5. Об'єктивно-суб'єктивна сутність понять «небезпека» та «безпека».
6. Уявлення про безпеку людини в класичній філософії та філософії постмодерну.
7. Принципи отримання наукових знань про «безпеку» соціальних систем.
8. Безпека та стабільність у світі – необхідна передумова для глобалізації.
9. Геополітичні химери та дії Росії, що впливають на безпеку та стабільність у сучасному світі.
10. Рівні порядку (організації) соціальної системи, які визначають її стабільність.
11. Роль національних цінностей у забезпеченні безпеки соціальної системи.
12. Завдання, структура та взаємодія соціальних механізмів під час забезпечення безпеки суспільства.
13. Передумови формування інституційно-цивілізаційного підходу щодо забезпечення національної безпеки.
14. Існуючі підходи щодо визначення поняття «національні інтереси».
15. Націоналізм як суспільно-політичне явище у процесі забезпечення національної безпеки.
16. Діалектична єдність складових національної безпеки та їхня пріоритетність.

17. Національна безпека як мета та умова життєдіяльності соціальної системи.

18. Ризик як міра небезпеки національному інтересу (національній безпеці).

19. Концепція політичного реалізму щодо забезпечення національної безпеки.

20. Вплив глобальних проблем людства на національну і регіональну безпеку.

21. Використання математичних методів у процесі аналізу політики національної безпеки.

22. Природні та соціальні елементи політики національної безпеки.

23. Чинники, які обумовлюють особливості політики національної безпеки України.

24. Терор і тероризм як форми соціального насильства та загроза регіональної та національної безпеки.

25. Міжнародний тероризм як інструмент глобальної політики та загроза колективної безпеки.

26. Повноваження суб'єктів державної політики національної безпеки України та організація їхньої взаємодії.

27. Методи впливу неурядових дослідних організацій на політику держави.

28. Вплив інститутів громадянського суспільства на політику національної безпеки України.

29. Інституційні особливості формування загальноєвропейської політики у сфері безпеки та оборони після закінчення «холодної війни».

30. Сутність ідеї чотирьох «кілець безпеки» у концепціях безпеки країн-членів ЄС.

31. Стан демократичного цивільного контролю за сектором безпеки в Україні в контексті європейського досвіду.

32. Європейські стандарти щодо парламентського контролю за діяльністю у сфері безпеки.

33. Масштаби поширеності корупції та результати боротьби з нею в Україні.

34. Існуючі підходи щодо визначення поняття «національні інтереси».

35. Національна безпека як мета та умова життєдіяльності соціальної системи.

36. Ризик як міра небезпеки національному інтересу (національній безпеці).

37. Умови формування національних цінностей України.

38. Геополітичний аспект підходу щодо забезпечення національної безпеки.

39. Геополітичні та геоекономічні зміни як чинники національної безпеки.

40. Головна мета, структура та основні завдання складових системи забезпечення національної безпеки.

41. Особливості реформування сектору безпеки України.

42. Основні підходи щодо забезпеченням оборонної достатності.

43. Національна безпека як системна характеристика розвитку людини, суспільства, держави.

44. Комплексне оцінювання загроз національній безпеці та її використання у діяльності органів державного управління.

45. Оцінювання та моніторинг державної політики національної безпеки.

46. Суб'єкти державної політики національної безпеки, їхні компетентності, відповідальність, взаємодія.

47. Основи нормативно-правового забезпечення національної безпеки України.

48. Концептуальна модель національної безпеки України.

49. Основні положення Закону України «Про національну безпеку України».

50. Державне управління в сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади).

51. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України.

52. Нормативно-правове забезпечення службових правовідносин у сфері національної безпеки України.

53. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України.

54. Аналіз основних положень «Стратегії національної безпеки України».

55. Особливості діяльності Ради національної безпеки й оборони України.

56. Огляд основних положень Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона».

57. Поняття, система і завдання адміністративно-правового регулювання сектору безпеки й оборони України.

58. Зміст і призначення адміністративно-правових актів правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України.

59. Адміністративно-правовий статус Президента України як гаранта забезпечення безпеки й оборони України.

60. Повноваження і роль Верховної ради України щодо забезпечення сектору безпеки й оборони України.

61. Положення адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевої виконавчої влади в системі безпеки й оборони України.

62. Адміністративно-правовий статус Служби безпеки України як центрального органу системи безпеки й оборони України.

63. Місце Міністерства оборони України в системі суб'єктів забезпечення безпеки й оборони України.

64. Шляхи реформування соціально-економічної і політичної системи України як стратегічного курсу на зміцнення сектору безпеки й оборони.

65. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів.

66. Роль державного управління у вирішенні проблем економічної безпеки в умовах глобалізації.

67. Міжнародний імідж України в контексті забезпечення захисту національних інтересів.

68. Міжнародна безпека і глобальний політичний процес: проблеми формування нового міжнародного політичного порядку.

69. Багатополлярність як нова геополітична модель світу.

70. Геополітичний статус України.
71. Геостратегія України в турбулентному світі.
72. Національна безпека і національні інтереси України.
73. Європа: формування нової геополітичної обстановки.
74. Європейська система безпеки: оптимальна модель і реальний стан.
75. Україна як член ООН: історія і сучасні проблеми.
76. Новий світовий порядок: основні сценарії розвитку.
77. Наслідки інформатизації людської спільноти.
78. Багатополюсність світу: основні напрямки.
79. Регіональна та субрегіональна інтеграція: причини та наслідки в аспекті політичної стабільності.
80. Досвід організацій колективної безпеки (Ліга націй, ООН та ОБСЄ).
81. Перспективи системи колективної безпеки.
82. Чинники трансформації регіональної безпеки.
83. Обмеження свободи дій держав у рамках військово-політичних союзів.
84. Перспективи утворення та діяльності світового уряду.
85. Стратегічне партнерство між США та іншими країнами (Ізраїлем, Японією, Південною Кореєю, Австралією) для стабільності та безпеки відповідних регіонів.
86. Російська геополітика як індульгенція на міжнародні злочини та невизнання міжнародного права.
87. Парадигми феномена війни Карла фон Клаузевіца.
88. Сучасні війни та ідентичність.
89. Гібридна війна як сучасна реальність.
90. Російсько-грузинська війна: історичні передумови, причини і наслідки.
91. Вплив російсько-української війни на європейське безпекове середовище.

- 92. Вплив дезінформації РФ на позицію «нейтральних держав» щодо російсько-української війни.
- 93. НАТО і сучасні російські загрози.
- 94. Ефективність ядерного стримування.
- 95. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 року та роззброєння.
- 96. Ядерне роззброєння України.
- 97. Стан та перспективи вирішення екологічних проблем та їхній вплив на безпеку держави.
- 98. Діяльність міжнародних гуманітарних, правозахисних, екологічних організацій (на прикладі конкретної організації): безпековий аспект.
- 99. Шляхи розбудови громадянського суспільства у світовому масштабі як елемент безпеки.
- 100. Потенційні загрози зовнішньому суверенітету України.
- 101. Оборонний потенціал: стандарти ЄС та українські реалії.
- 102. Перспективи інформаційної безпеки в умовах глобалізації.
- 103. Геополітичне положення України: переваги та проблеми.
- 104. Перспективи євроатлантичної інтеграції України.

Зміст

Вступ.....	3
1. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійних робіт	9
Змістовий модуль 1. Проблеми безпеки в сучасних міжнародних відносинах	9
Тема 1. Теоретико-методологічні засади дослідження феномена безпеки	9
Тема 2. Регіональна безпека.....	11
Тема 3. Європейська система безпеки	14
Тема 4. Шляхи забезпечення регіональної безпеки.....	16
Тема 5. Міжнародні конфлікти та війни як загроза регіональній та національній безпеці.....	18
Змістовий модуль 2. Забезпечення національної безпеки України.....	20
Тема 6. Національна безпека та її складові	20
Тема 7. Система забезпечення національної безпеки	22
Тема 8. Регіональні чинники національної безпеки	24
Тема 9. Проблема інтеграції України в міжнародний безпековий простір	26
2. Загальні рекомендації до написання реферату	28
3. Система оцінювання успішності роботи	32
Глосарій основних понять	35
Рекомендована література.....	49
Основна	49
Додаткова	50
Інформаційні ресурси	59
Додатки.....	61

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

РЕГІОНАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Требін Михайло Петрович**
Кузь Олег Миколайович
Романюк Олександр Іванович

Відповідальний за видання *О. М. Кузь*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *Н. В. Завгородня*

План 2025 р. Поз. № 1 ЕВ. Обсяг 71 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61165, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*